

Boeketje watersnood: de ecologische impact van jouw Valentijnsrozen

- Natacha Michiels Freelance journaliste

12/02/18 om 10:54

Een boeket rozen kost in onze supermarktketens slechts enkele euro's, maar is dat wel een eerlijke prijs voor een luxeproduct dat kostbaar water verbruikt?

Rozen © istock

In supermarkten en tankstations vind je overal dezelfde, goedkope roosjes. De bloemen worden al lang niet meer in België en Nederland geteeld, waar veel kwekers overkop gingen zodra de grote bedrijven naar Afrika trokken. De (Europese) kwekers zouden daar nochtans te veel chemicaliën gebruiken, te lage lonen betalen en vooral veel te veel water verbruiken. Wat is de impact op lange termijn? En kan het ook anders?

Rozen worden al lang niet meer in België en Nederland geteeld. Wat is de impact van de Afrikaanse kweekrozen op lange termijn?

Van de ongeveer vijf miljoen rozen (honderd ton) die dagelijks met twee vliegtuigen naar België komen is de watervoetafdruk zo'n tweeëndertig miljoen liter. En toch kost een bosje rozen in onze supermarkten maar een paar euro. Is het wel een goede idee om zoveel water

aan een luxeproduct te spenderen? Zuid-Afrika zou in mei van dit jaar zonder water komen te zitten en wetenschappers voorspellen dat er meer en meer periodes van droogte zullen komen. We hebben ons water nodig.

Michel van den Bogaard is de CFO van **Afriflora**, de onderneming van rozenkoning Barnhoorn, die recent overgenomen is door een Amerikaanse durfkapitalist. Hij rekent erop dat ze door hun inspanningen op lange termijn geen negatieve impact hebben op de regio's waar ze werken.

Dirk Glas, programmamanager bij **Protos**, de ngo die het rechtvaardig, duurzaam en participatief waterbeheer en watergebruik versterkt, waarschuwt toch voor de risico's van intensieve teelt.

Rozen © Getty Images/iStockphoto

Zuiveren & recycleren

Bij het berekenen van de watervoetafdruk (zie kader) van rozen kijkt men onder andere naar de hoeveelheid water bij de irrigatie, maar ook naar het vervuilde water dat men niet kan recyclen. Hoekstra, de uitvinder van de watervoetafdruk, maakte de berekening voor de rozenkweek aan Lake Naivasha in Kenia. Dat is nog steeds de grootste exporteur van bloemen, zeker naar Nederland.

In serres is de afdruk van een kilo rozen gemiddeld 320 liter, bij bloemen op open veld 430 liter. Omgerekend is dat in een serre 6,5 liter, en buiten 8,7 liter per bloem, voor een bosje zit je dus gemakkelijk boven de 65 liter.

Watervoetafdruk

De WV is een maat voor het watergebruik van een product, gemeten over de hele productieketen. Het geeft ons een beeld van de hoeveelheid verborgen water in een product, wat we 'indirect water' noemen. Dat virtuele waterverbruik van gewassen, zoals bijvoorbeeld koffie en veevoeders is de hoeveelheid water (neerslag en irrigatiewater) die nodig is voor de groei van de plant en voor het verwerkingsproces (bijvoorbeeld wassen, verwerken, reinigen machines, verpakken) vanaf de oogst tot het eindproduct in de winkelrekken.

Een katoenen T-shirt heeft bijvoorbeeld 2700 liter water 'opgeslorpt' voor het in de winkel verschijnt. Een kop koffie heeft een indirect waterverbruik van 176 liter. En een sinaasappel heeft ongeveer 70 liter water nodig voor hij in de fruitmand belandt. Meer weten? Surf naar protos.ngo.

Afriflora, dat met Sher Ethiopia de grootste rozenkwekerij ter wereld bezit, is één van de voortrekkers van duurzame teelt en opereert van bij Lake Ziway in de Rift Valley. Van den Bogaard legt uit hoe zij met water omgaan: 'Wanneer mensen Ethiopië horen denken ze meteen aan droogte, maar als je kijkt naar de statistieken van de World Meteorological Organisation van de VN over regenval, dan valt er net zoveel als in België. De verschrikkelijke beelden die we kennen zijn vaak uit het uiterste zuiden of zuidoosten van het land. Ethiopië is maar liefst drieëndertig keer groter dan België, er zijn dus sterke regionale verschillen.

“We kunnen dankzij innoverende systemen ons verbruik met de helft reduceren ten opzichte van de reguliere akkerbouw.”

Michel Van den Bogaard

Wij zitten centraal en er valt ontzettend veel neerslag verspreid over het jaar, de ene periode veel meer dan de andere, waarvan we het maximum proberen op te vangen. Rondom onze kassen zijn grachten waar via regenpijpen al het regenwater in loopt. Dat gaat naar tanks zodat we het kunnen benutten in drogere periodes. Onze kassen staan op hellingen en ook het irrigatiewater dat niet naar de bloemen vloeit loopt onderaan in de grachten. Dat afvalwater laten we circuleren via een systeem dat we in samenwerking met de universiteit van Wageningen ontwikkeld hebben.

Het begint met bacteriën die het water schoonmaken en daarna gaat het door wetlands die we aangelegd hebben in onze kassen en waar onder andere riet in staat, een van de meest zuiverende planten ter wereld. Op die manier kunnen we ons verbruik met de helft reduceren ten opzichte van de reguliere akkerbouw. Vroeger pompten we rechtstreeks uit het meer, nu doen we dat alleen nog om aan te vullen tijdens droge periodes. Daarnaast is ons gerecycleerd water ook schoner dan wat we in de omgeving vinden.'

Boeket met rozen © Getty Images/iStockphoto

'Water in rozen is niet beschikbaar voor voedsel'

Een deel van het water komt ondanks recyclage en zuivering toch in de vorm van bloemen rechtstreeks bij ons terecht. Daar kan je dus van een echte transfer van zuid naar noord spreken. Maar het is slechts een onderdeel van het totaal; de rest van het verbruik noemt men indirect, virtueel of verborgen water. Het verdwijnt niet echt, maar het wordt ter plaatse gebruikt en is op dat moment niet beschikbaar voor andere zaken.

'Als je water inzet voor rozenteelt kan je met datzelfde water geen voedsel kweken', zegt Glas (Protos). 'Er zijn boeren die het nodig hebben, en het is ook drinkwater voor de regio. Langs de andere kant is er vaak overexploitatie van de watervoorraden. De meeste telers gaan heel intensief te werk. Ze kijken niet naar wat er op lange termijn beschikbaar is, maar naar wat de teelt nu nodig heeft. Nochtans is in Kenia al bewezen dat de watervoorraden verminderen door rozenteelt.

Een deel van het water komt ondanks recyclage en zuivering toch in de vorm van bloemen rechtstreeks bij ons terecht.

Ook andere onderzoeken wijzen op de risico's voor meer droogte in die streken, maar er zijn nog geen concrete cijfers dus we weten niet wat we exact kunnen verwachten. Iedere plant die water opneemt, verdampt en verbruikt water, dat geldt ook voor andere gewassen. Maar je kan een keuze maken: ofwel kweek je het luxeproduct rozen, ofwel kweek je iets anders dat beter is voor die regio.'

Ook Afriflora is zich bewust van het wereldwijde klimaatprobleem op lange termijn. Sher Ethiopia staat naast een rivier en een meer. De kwaliteit en de extractieniveaus van het water worden nauw opgevolgd. 'Milieuexperts komen regelmatig op bezoek en daaruit blijkt dat we ons watergebruik heel goed organiseren', zegt van den Bogaard.

'Maar er zijn ook veel andere partijen actief met datzelfde water en daar merken we dat niet iedereen op lange termijn denkt. Vandaar dat we onze kennis proberen te delen en nieuwe technieken toegankelijk maken voor lokale boeren.'

Insecten tegen ziektes en plagen

Omdat de bloemen er picobello uit moeten zien voor de Europese markt gebruiken kwekers vaak veel meststoffen, pesticiden en insecticiden die problemen kunnen opleveren. 'Als we te veel meststoffen hebben gaat het ecosysteem kapot', zegt Glas.

'In de landen waar de meeste rozen gekweekt worden is er vaak geen milieuwetgeving of wordt die amper gecontroleerd. Dat is naast de werkomstandigheden en het loon ook een van de redenen waarom bedrijven naar die regio's trekken.'

Boeketje © Getty Images/iStockphoto

Afriflora lijkt een uitzondering op de regel te zijn. Zij maken gebruik van IPM, wat staat voor Integrated Pest Management. In plaats van chemicaliën te spuiten zetten ze goedaardige insecten in tegen kwaadaardige beestjes die de rozen aantasten. 'Het is een hele uitdaging om als kweker natuurlijke manieren te vinden om met ziektes en plagen om te gaan', zegt van den Bogaard. 'We moeten echt een mooie ecobalans houden in de kassen. De goede insecten mogen niet gestoord worden door chemicaliën, anders werkt het systeem niet. In onze kassen zijn er ook spontaan bijen gekomen, een goed teken!'

'Het eerste wat men moet doen is inderdaad opvolgen', zegt Glas. 'Wat is de impact op lange termijn? Veel kwekers blijven gewoon doorgaan. Het probleem is dat niemand die zaken controleert, we weten niet of het bij een praatje blijft of echt een verschil uitmaakt. Er zijn geen normen. En zo lang er geen studies op lange termijn zijn hebben we geen poot om op te staan.'

'Als je iets neemt moet je ook iets geven'

Zowel in Kenia als in Ethiopië zijn er verschillende regio's waar dorpen en steden ontstonden rond de rozenkwekers en waar de levensstandaard stevig omhoog ging, dat is het grote voordeel van de rozenteelt in Afrika.

Er zijn verschillende regio's waar dorpen en steden ontstonden rond de rozenkwekers en waar de levensstandaard stevig omhoog ging.

'Omdat we opereren in een land waar droge periodes zijn voelen we ons ook medeverantwoordelijk voor de regio. Er worden bijvoorbeeld veel bomen gekapt, maar zo'n massale kap is niet goed voor de waterhuishouding. In samenwerking met het IDH, the sustainable trade initiative, proberen we erosie tegen te gaan.' De traditionele boeren hebben ook vaak niet de juiste kennis en middelen om hun water te zuiveren en te recyclen. Zij doen meestal aan flood irrigation, waarbij ze hun velden laten overstromen met water, terwijl Afriflora aan drip irrigation doet en daarmee druppelsgewijs irrigeert.

Daarnaast maken andere kwekers vaak nog gebruik van zware chemicaliën die gewoon terugspoelen in het ecosysteem. Samen met de IFC (een poot van de Wereldbank) en de Ethiopische overheid probeert het bedrijf daar iets aan te veranderen door te investeren in projecten waarbij ze de boeren opleiden en de modernere productiemiddelen ter beschikking stellen.

'We merken dat de mensen best blij zijn met onze komst, zeker na de bouw van het ziekenhuis en de school waar ondertussen meer dan zesduizend kinderen zitten. Na hun studies kunnen jongeren naar de universiteit, terwijl hun ouders vaak niet eens kunnen lezen. Alles is gratis en wordt gefinancierd vanuit de onderneming. Als je iets neemt moet je ook iets geven, vinden wij.

Is het systeem ook houdbaar op lange termijn?

Daarnaast zijn er ook praktische overwegingen: wat heb je aan een zieke werknemer? Of gezinnen die hun kinderen niet naar school kunnen sturen? Dat is ook de reden waarom de Ethiopische overheid ons met aandrang vroeg om naar daar te verhuizen, ze hadden gezien wat de familie Barnhoorn in Kenia had gedaan voor het land en de bevolking en wilden dat volledig kopiëren.'

Met het Growth and Transformation Plan wil de Ethiopische overheid tegen 2025 werk en welvaart creëren voor miljoenen mensen, met groeiland China als grote voorbeeld. Maar is het systeem ook houdbaar op lange termijn? Ten slotte kan zelfs het grote Afriflora maar de helft van z'n water recycleren, dus er gaat nog steeds veel verloren.

Boeket © Getty Images/iStockphoto

'Er zijn limieten', zegt Glas. 'Je kan niet meer water gebruiken dan er is, maar het gebeurt wel in de realiteit. Zo zijn er steeds meer meren die leeggepompt worden.

Na twintig jaar exploiteren is het water misschien weg en trekken de bedrijven naar een andere streek. Wat als er binnenkort geen water meer is voor voedsel en om te drinken? Wat heeft de bevolking er dan aan op lange termijn? Ik denk dat we de risico's niet mogen onderschatten.'

Is duurzaam ook duurzaam genoeg?

Bloemenkwekers die zich engageren om duurzaam te werken verenigen zich in het FSI 2020, The Floriculture Sustainability Initiative. Afriflora is één van de voortrekkers en samen met de anderen bekijken ze hoe het water- en pesticidenverbruik kunnen verminderen om zo de impact op het milieu te minimaliseren.

'We zien dat er nog kwekers achterlopen, maar we denken dat de mensen in Europa ook graag willen weten waar hun bloemen vandaan komen', zegt van den Bogaard. 'We vinden het belangrijk dat de klant erop kan vertrouwen dat we op een milieubewuste, eerlijke en veilige manier produceren. In de toekomst zullen meer en meer supermarkten dat soort eisen ook opleggen, daarom zijn we onder andere al betrokken bij het Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen Convenant, in samenwerking met de Rijksoverheid en meerdere ngo's waaronder Natuur & Milieu. Ook voor arbeidsomstandigheden zitten we in een overleg waar we gezamenlijke standaarden proberen vast te leggen voor de industrie. We juichen dat soort initiatieven echt toe omdat we zelf vinden dat het de juiste weg is. Het zou fijn zijn als ook andere partijen zouden aansluiten, niet alleen omdat het beter is maar ook op concurrentievlak. Duurzaam ondernemen kost meer geld, dat is gewoon zo.'

De echte vraag is of we wel bloemen moeten kopen die vanuit die streken komen.

Dirk Glas

Protos pleit voor een algemeen duurzaamheidslabel waar de watervoetafdruk, de ecologische voetafdruk en het Fair Trade label onder vallen. 'Maar de echte vraag is of we wel bloemen moeten kopen die vanuit die streken komen', zegt Glas. Als ik de gigantische cijfers van rozen zie dan kan ik me niet voorstellen waar die allemaal heen gaan. Persoonlijk vind ik het gek om dit soort zaken in het buitenland te kopen. Het staat lijnrecht tegenover initiatieven die met korte (productie)keten en lokale economie te maken hebben. Hebben we rozen uit het zuiden in die aantallen het hele jaar door nodig? Een algemeen duurzaamheidslabel zou de keuzes veel gemakkelijker maken.'

Of het waterverbruik van rozenkweek in het zuiden en de bijbehorende dagelijkse transfer van tonnen water naar het noorden op lange termijn voor meer droogte zal zorgen in bepaalde regio's, durft men zonder studiecijfers niet met zekerheid te stellen, maar wetenschappers waarschuwen wel voor een serieus risico.

Kwekers als Afriflora doen veel moeite om zo duurzaam mogelijk te telen en spaarzaam om te gaan met het kostbare water, maar is dat voldoende? Kunnen we het ons wel permitteren om zoveel rozen te kweken? Met de opwarming van het klimaat zullen we keuzes moeten maken.

Als je toch rozen koopt voor Valentijn, zoek dan even uit van wie of waar ze komen.

De weinige Belgische en Nederlandse telers die overbleven na de massale verhuis van de rozenindustrie naar Afrika, waarmee ze de concurrentie niet aan kunnen gaan, hebben zich gespecialiseerd in unieke, originele soorten. Bij hen kan je terecht voor iets duurder, maar wel lokale rozen. En er zijn biologische bloemen waarbij de milieuvervuiling veel lager ligt, maar ook die zie je amper in de supermarkt. Dat het vaak geen rozen zijn, is een consequentie die je draagt door ethisch te consumeren. De watervoorraad is eindig en wat in rozen verdwijnt gaat niet naar voeding of drinkwater.

We kunnen duurzaam ondernemen alleen maar toejuichen, maar misschien is duurzaam niet altijd duurzaam genoeg? Zolang er geen uitgebreid onderzoek naar gedaan wordt, is het enkel gokken naar het langetermijneffect van onze rozen. Als je er toch koopt voor Valentijn, zoek dan even uit van wie of waar ze komen.

Meer informatie over waterverbruik vind je op www.protos.ngo.